

Domsagohistorik

Halmstads tingsrätt

Text Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Halmstads tingsrätt

Halland blev svenskt i samband med freden i Brömsebro 1645, och svensk rättsordning infördes, liksom i Skåne och Blekinge, 1683. Vid den tiden var Halland indelat i åtta häradar som i sin tur var uppdelade på tre domsagor: den södra, den mellersta och den norra. Nuvarande Halmstads tingsrätts domkrets motsvarade ungefär den tidigare södra domsagan, som omfattade Höks, Tönnersjö och Halmstads häradar. Till en början utgjorde alla tre häraderna egna tingslag.¹

Halmstad fick sina stadsprivilegier redan 1327,² och det första rådhuset var troligen från 1440-talet.³ År 1616 köpte staden in en fastighet vid torget i staden som skulle användas som nytt rådhus. Denna byggnad förstördes dock i en stadsbrand i augusti 1619. Dåvarande kungen, Kristian IV, lade efter branden fram en ny stadsplan.⁴ Rådhuset återuppfördes på samma plats som den tidigare rådhusbyggnaden, och var i bruk fram till 1778 då det revs och byggdes om. Rådhusrätten delade huset med magistraten, sjötullkammaren och, till en början, en skola.⁵ År 1826 var det dags för nästa flytt, denna gång till Storgatan. Rådhusrätten flyttade 1863 in i tullhusets övre våning. Delar av byggnaden förstördes i en brand i april 1880, och större delen av stadsarkivet brann upp. Man började omedelbart återuppbygga huset, och rådhusrätten kunde flytta in igen i september samma år. Under återuppbyggnaden höll rådhusrätten sina förhandlingar i Tönnersjö härads tingshus som låg inne i Halmstad.⁶ Tullen fick en egen byggnad 1912, och rådhuset byggdes återigen om.⁷ Även rådhusrätten flyttade till en egen byggnad i slutet av 1930-talet. Det nya rådhuset vid Stora torg inne i Halmstad invigdes 1938, efter vissa debatter kring var huset skulle placeras.⁸ Byggnaden användes av rådhusrätten fram till underrättsreformen i början av 1970-talet då lokalerna övertogs av den nybildade Halmstads tingsrätt.

Halmstads härad hade sin tingsplats i Kvibille. Det är oklart när det första tingshuset uppfördes, men en byggnad omnämns i början av 1700-talet. Detta hus skulle då ha varit i ganska dåligt skick.⁹ Redan på 1710-talet började man diskutera uppförandet av ett nytt hus. Under tiden höll Halmstads härad ting dels inne i Halmstad, dels på gästgiveriet i Kvibille. Ett nytt tingshus stod dock klart 1734. Med tiden förföll huset och reparerades flera gånger, men det kom ändå att användas fram till slutet av 1800-talet.¹⁰ Det sista tinget hölls 1889, huset såldes och häradsrätten flyttade in till Halmstad, där man delade ett tingshus tillsammans med Tönnersjö härad (se nedan).¹¹

Tönnersjö härad hade i slutet av 1680-talet ambulerande ting. I Röinge fanns till exempel en gammal tingsstuga från 1600-talet. År 1705 föreslog dåvarande landshövdingen von Fersen att Tönnersjö och Höks häradar borde uppföra ett gemensamt tingshus, förslagsvis i

1 Almquist s. 411.

2 Hägge, 1987, s.14.

3 Westman, 1928 s. 73 1928

4 Hägge, 1987 s. 25.

5 Hägge, 1988 s. 7

6 Westman s. 91f.

7 Hägge, 1988 s. 14.

8 Aremar 1988, s.31 och 43

9 Hägge red. 1975

”*Kvibille – socken och tingsstad*”, 1975, s. 135.

10 Hägge, 1970, s. 53ff.

11 Hägge, 1970 s. 77.

Trönninge. På 1710-talet var frågan om tingshuset fortfarande olöst. Då var det gamla huset i Röinge så förfallet att det inte gick att reparera. Tingsförhandlingar fick hållas i olika privatbostäder. I början av 1720-talet höll man ting i dåvarande häradshövding Weilliis privatbostad inne i Halmstad.¹² Frågan om ett tingshus togs nu upp på nytt. Denna gång ansågs Snöstorps som bästa placeringen för tingsstället. Ett antal förhandlingar hölls också på prästgården i byn, men sedan övergavs Snöstorp till förmån för Trönninge. År 1731 beslutades att ett nytt tingshus skulle uppföras där. På grund av ekonomiska problem försenades bygget något, men sommaren 1733 hölls första tinget i Rönninge. Vad som sedan hände med tingshuset vet man inte riktigt, men från och med mitten av 1740-talet flyttades domstolsförhandlingarna in till Halmstad. Ting hölls bland annat i rådhusets och i frimurarnas lokaler.¹³

Höks härad hade i slutet av 1600-talet sin tingsplats i Kövlinge. Ett tingshus, som egentligen aldrig blev färdigbyggt, började uppföras på 1660-talet. Invånarna i häradet ville flytta tingsstället in till Laholm eftersom huset i Kövlinge på 1670-talet var i så dåligt skick att det ”med varje dag förföll och löpte risk att bortstjälas av tjuvar”.¹⁴ Ingenting hände emellertid i frågan. Tinget ambulerande i början av 1680-talet och flyttades så småningom, från och med vintern 1686, till den så kallade Häradsgården i Vessinge. Gården var dock i ganska dåligt skick och övergavs i början av 1710-talet. Domstolsförhandlingarna flyttades då in till Laholm. Man höll dels till i rådhuset, dels på gästgiveriet. Vid några tillfällen inhystes häradsrätten i tullaren Gülichs privatbostad.¹⁵

Man var således i stort behov av ett nytt tingshus. Frågan var bara var detta skulle vara beläget, i Vessinge, Kövlinge eller Tjärby? Det rådde delade meningar bland invånarna i häradet, men 1733 stod i alla fall ett nytt tingshus klart i Tjärby, som låg i utkanten av Laholm. Huset låg mitt emot gästgiveriet.¹⁶ Tankar på att flytta tingsstället till Laholm hade framförts redan på 1860-talet. En av vinsterna med flytten var att man då skulle kunna dela häkte med Laholms rådhusrätt.¹⁷ Dåvarande häradshövdingen Åkerman ansökte 1914 om att Laholm skulle bli Höks härad nya tingsställe. Tingshuset i Tjärby var nu ”skröpligt” och för trångt. Dessutom låg det för långt ifrån den nyanlagda järnvägen. Sista tinget i Tjärby hölls i december 1915, och från och med 1916 hade Höks härad sitt tingsställe i Laholm. Det nya tingshuset i Laholm, som uppfördes 1915/16, låg mitt emot den gamla järnvägsstationen.¹⁸ Halmstad tingsrätt håller fortfarande förhandlingar här en gång i månaden. Även Laholm hade en rådhusrätt. Rådhuset, från 1794, var beläget vid torget inne i centrala Laholm. Från och med 1948 lades rådhusrätten under landsrätt med Hallands södra domsaga (Höks härad).¹⁹

Flera gånger under 1800-talet framfördes olika förslag på domsagoförändringar, som skulle leda till besparingar för häraderna vad gällde tingshusen. På mitten av 1880-talet kom ett utkast som gick ut på att Hallands södra domsagas tre tingslag skulle slås samman till ett enda med gemensamt tingsställe i Halmstad. Ett annat alternativ för sammanslagningen bestod av två tingslag; Höks härad och Halmstad-Tönnersjö härad. Höks härad motsatte sig alla förändringar, Halmstads härad godtog förslaget om två tingslag och Tönnersjö, sade slutligen

12 Hägge, 1970 s. 45ff.

13 Hägge, 1970 s. 49ff.

14 Hägge, 1970 s. 36.

15 Hägge, 1970 s. 37f.

16 Hägge, 1970 s. 38ff.

17 Hägge, 1970 s. 42.

18 Hägge, 1970 s. 79 och 82f.

19 SFS 1947:334.

ja en total sammanslagning av alla tre häraderna.²⁰ År 1890 slogs sålunda Tönnersjö och Halmstads härad ihop till ett gemensamt tingslag medan Höks härad utgjorde fortfarande ett eget tingslag. Tingsstället placerades i Halmstad,²¹ och ett nytt tingshus togs i bruk 1891.²² Tingshuset användes fram till 1978.

År 1947 bestämdes att Hallands tre domsagor skulle utgöra var sitt tingslag. I den södra domsagan hölls ting i både Halmstad och Laholm.²³ I början av 1950-talet ägde den så kallade storkommunsreformen rum. Syftet med reformen var rationaliseringar och besparingar. Kommunförändringarna påverkade i sin tur domsagoindelningen.²⁴ Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. Den gamla häradsindelningen och domstolsorganisationen slogs definitivt sönder i samband med tingsrättsreformen i början av 1970-talet. Hallands södra tingsrätt, med tingsställe i Laholm och Halmstad, och Halmstads tingsrätt, med tingsplats i Halmstad, bildades 1971.²⁵ Fyra år senare, 1975, upphörde Hallands södra tingsrätt och slogs samman med tingsrätten i Halmstad. Tingsställena skulle fortfarande vara belägna i Halmstad och Laholm.²⁶ Till en början flyttade den nybildade Halmstads tingsrätt i rådhusrättens gamla lokaler. De nuvarande lokalerna i centrum av staden fick tingsrätten 1978. Idag delar man byggnaden med polis- och åklagarmyndigheterna.

20 Hägge, 1970 s. 75.

21 Bihang till SFS 1888 nr 66.

22 Hägge, 1970 s. 77.

23 SFS 1947:679.

24 Hallands södra domsaga omfattade efter från och med 1952 av följande område: Hishults, Våxtorps, Karups, Ränneslövs, Knäreds, Laholms, Veinge, Eldsberga, Simlångdalens, Ensalövs, Torups, Kvibille, Söndrums, Harplinge och Getings landskommuner, Oskarsströms köping samt Laholms stad. Halmstad hade fortfarande rådhusrätt (SFS 1950:451).

25 Hallands södra tingsrätts domkrets omfattade Laholms, Oskarsströms, Eldsberga, Enslövs, Getinge, Harplinge, Hishults, Knäreds, Kvibille, Ränneslövs, Söndrums, Torups och Veinge kommuner. Halmstads tingsrätts domkrets omfattade Halmstads kommun (SFS 1970:505).

26 SFS 1974:735. Efter ytterligare kommunreformer omfattar idag Halmstads tingsrätts domkrets Halmstads, Hylte och Laholms kommuner (SFS 1995:496).

Halmstads tingsrätt (1997)

Domsaga ²⁷

1971-1973 Halmstads kommun²⁸
1974- Halmstads, Hylte och Laholms kommuner

Tingsställen

1971-1973 Halmstad
1974- Halmstad och Laholm

Domstolschefer

Lagman

1971-1975 Bm. Åke Svensson
1975-1979 Erik Borglund
1980- Nils Ljunggren

Hallands Södra tingsrätt

Domsaga:

1971-1973 Hylte och Laholms kommuner

Tingsställen:

1971-1973 Halmstad och Laholm

Domstolschefer

Lagman

1971-1973 Henning Nitelius
1973 Erik Borglund

HÖKS HÄRAD

Domsagotillhörighet

1682-1970 Med Tönnersjö och Halmstads härad

Tingsställen

1600-talet-1684 Kövlinge²⁹
1685 Tjärby³⁰
1686-1718 Vessinge³¹
1719-1732? Laholm³²
1733-1915 Tjärby
1916-1970 Laholm

27 SFS 1970:505

28 SFS 1970:615

29 Hägge 1970, s 37

30 Hägge 1970, s 37

31 Hägge 1970, s 37

32 Hägge 1970, s 37

Häradshövding

1682-1683	Petrus Mylonius
1683-1686†	Petter Hall
1686-1709†	Carl Svanhals
1709-1730†	Hugo Weilman (adlad Weili)
1730-1738†	Johannes Beckman
1738-1759†	Jakob Fredrik Hummel
1760-1763	Gustaf Mobeck
1763-1775†	Christian Gabrielsson
1775-1794†	Arvid Niklas Boman
1794-1799	Arvid von Nolcken
1799-1805†	Johan August Lundvall
1806-1811	Gustaf Billberg
1812-1820	Carl Fredrik Aspelin
1820-1833†	Magnus Anton von Celse
1834-1884†	Daniel Fehrman
1884-1912	Otto Fredrik Kiellman
1912-1930	Assar Åkerman
1931-1950	Anton Rundqvist
1951-1970	Henning Nitelius

TÖNNERSJÖ HÄRAD

Domsagotillhörighet

1682-1970

Med Höks och Halmstads härad

Tingsplatser

1600- /1700-talet

Röinge

-1733

Ambulerande ting³³

1733-ca 1745

Trönninge

ca 1745-1890

Ambulerande ting³⁴

1891-1970

Halmstad

Häradshövding: se Höks härad

HALMSTADS HÄRAD

Domsagotillhörighet

1682-1970

Med Tönnersjö och Halmstads härad

Tingsplatser

1680-1734

Ambulerande ting³⁵

1734-1889

Kvibille

1891-1970

Halmstad

33 Hägge, 1970, s 45-47

34 Enligt Hägge 1970, s 50-53 hölls ting i olika byggnader i Halmstad, bl. a. i det dåvarande rådhuset och i stadens gästgivaregård Eriksro (även kallad Eriks Oro)

35 Se s 45-53 i Hägge. Ting har hållits på en rad platser, bl.a i Trönninge 1733-1742

Häradshövding: se Höks härad

RÅDHUSRÄTTEN I HALMSTAD

Domsaga

-1970

Halmstads stad

Borgmästare

Elias Gustaf Nolleroth	(1810-1821)
Jonas Borelius	(1822-1854)
Thure Stockenberg	(1855-1889)
Werner Tornérhjelm	(1890-1917)
Georg Bissmark	(1918-1938)
Maths Heuman	(1918-1938)
Erik Bendz	(1948-1956)
Åke Svensson	(1957-1970)

RÅDHUSRÄTTEN I LAHOLM

Domsaga

-1948

Laholms stad

Borgmästare

Anders Petter Ingemarsson	
Erik Appelqvist	(?-1924),
Axel Malmqvist	(1926-1947)

Litteratur

Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955

Ahlbom, Y och H. Sterner "Halmstads rådhus" I: *Byggmästaren*, 1939

Aremar, Sven "Ett rådhus blir till" I: *Rådhuset 50 år - Ett stycke Halmstadshistoria*, Halmstad kommun 1988

Bissmark, G. "Några minnen från Halmstads rådhusrätt", *Föreningen gamla Halmstads årsbok*, 1936

Bramzelius, A W "Den konstnärliga utsmyckningen av Halmstads nya rådhus I: *Ord och bild*, 1939

Ejwertz, Arne "En husvill och kringirrande fru Justitia: hur domböckerna speglar häradsrättens lokalproblem genom tiderna i gamla Hök" I: *Hallands Posten* julnr 1970

Ejwertz Arne "Rådhuset i Laholm" 1994, utgiven av Föreningen Gamla Laholm i samband med stadens 200-årsjubileum.

Gunnarsson, Rune Esaias Thorén vann väggen och Öhrström fick sitt glas (rådhuset i Halmstad). //*Hallandsposten* 880915

Gunnarsson, Rune Blomberg och Bernard Anderson, "Halmstadgruppen och Öhrström" i *Rådhuset 50 år - Ett stycke Halmstadshistoria*, Halmstad kommun 1988

Heuman, Maths "Några minnesbilder från borgmästaråren 1938-1947" Í: *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* 1979

Hägge, Eric *Boken om Halmstad*, Lund, 1987

Hägge, Eric *I lagens namn Hallands södra domsaga under tre sekler*, 1970, 295 s.

Hägge, Eric "Sex sekler - sex rådhus" i *Rådhuset 50 år - Ett stycke Halmstadshistoria*, Halmstad kommun 1988

Hägge, Eric "Svensk rätt infördes i länet 1683" I: *Hallands Posten* 830527
Halmstads domböcker. Rådstuguprotokoll 1681-1683: Utg av Hähnel, M, Gleerups förlag, 1959

Hägge Eric red. *Qvibille - Socken och tingsstad: En bok om en gammal socken*, utgiven av Kvibille Hembygdsförening, Halmstad 1975.

Laholms innerstad, bygd att bevara: Förslag till bevarandeplan för Laholms innerstad och Laholms kommun, Halmstad: Hallands läns museer, landsantikvarien: 1987. Laholm: Arbetsgruppen för kulturmiljövård, Laholms kommun.

Nilsson, Knut "Rådhusets tillbyggnad" i *Rådhuset 50 år - Ett stycke Halmstadshistoria*, Halmstad kommun 1988

Nya lagberedningens betänkande (NLB) angående rättegångsväsendets ombildning, fjärde delen, bihang, Stockholm: 1884.

Romare, B. "Tävlingen om stads- och rådhus i Halmstad" *Byggmästaren -Arkitekt*, 1935,

Spendrup, H. "Vad häradsrätten kunde få syssla med i gamla tider" i KfFp 1974

Trulsson, Lars; "Borgmästartillsättningen i Halmstad i början av 1650-talet", *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* 1972

Tunberg, S."Hallands-Sverige: ett litet stycke rättshistoria" i *Svensk Juristtidning* 1941,

Westman, A.; "Rådhus och tullhus" I: *Föreningen gamla Halmstads årsbok* 1928

Wilstadius, Paul, Borgmästaren Jakob Broddesson, i *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* 1958

Wilstadius, Paul, "Christopher Möller stadsnotarie och rådman i Halmstad 1672-1674" I:
Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1963

"Tillbyggnad av rådhuset i Halmstad" I: *Arkitektidningen* 1978:20